

Мовно-літературна галузь

Освітній компонент:

**Мови корінних народів та національних меншин
України**

**Навчальна програма
з гагаузької мови та читання
(складник типової освітньої програми)
для 1-2 класів
закладів загальної середньої освіти**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма інтегрованого курсу з гагаузької мови та читання для закладів загальної середньої освіти розроблена відповідно до Закону України «Про освіту» 2017 року, основних завдань Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.

Навчальна програма інтегрованого курсу з гагаузької мови та читання базується на ключових Європейських компетентностях та сприяє реалізації загальної мети навчання в початковій школі, формуванню ключових і предметних компетентностей, наскрізних умінь (з урахуванням вікових, а також індивідуальних психофізіологічних особливостей здобувачів початкової освіти), формуванню загальнолюдських, державних і національних цінностей засобами гагаузького мовлення, розвитку вмінь вчитися та працювати самостійно, сприяє всебічному розвитку дитини, її талантів та здібностей.

Навчальні, розвивальні, виховні функції мови обумовлюють реалізацію головної мети інтегрованого навчання в початковій школі та забезпечують навчання, розвиток і виховання засобами предмета «Гагаузька мова та читання», а саме: формування комунікативної, читацької та інших ключових і предметних компетентностей; розвиток особистості здобувачів початкової освіти, практичне опанування всіма видами мовленнєвої діяльності; викладання з опорою на мову навчання, формування початкових практичних навичок зіставлення одиниць мовлення та системи гагаузької мови з українською мовою на елементарному рівні, а також мовою іншої національної меншини, іноземною мовою (у разі вивчення їх за навчальним планом закладу) для подальшого культурного і національного самовираження; користування гагаузькою мовою в особистому житті; формування емоційно-чуттєвого досвіду засобами гагаузької мови та розвиток у здобувачів початкової освіти наявних мовленнєво-творчих здібностей гагаузькою мовою.

Програма враховує практичний досвід здобувачів освіти (відповідно до особливостей дітей молодшого шкільного віку), їхні потреби, читацькі смаки, які мотивують до навчання, а також знання та вміння, що формуються в різних середовищах (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях і зумовлюють формування ставлення до них з урахуванням завдань комунікації.

Зміст Програми включає можливість набуття спільних для всіх ключових компетентностей вмінь, а саме: правильне сприйняття і розумінням інформації з різних джерел відповідно до цілей і завдання навчання, уміння засобами гагаузького мовлення висловлювати власну думку усно й письмово, вивчення гагаузької мови з опорою на мову навчання (іншу національну або іноземну

мови, що вивчаються за навчальним планом закладу), початкові навички критичного мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно (з урахуванням віку здобувачів початкової освіти) висловлювати свою позицію, формування вмінь керувати власними емоціями, приймати прості рішення, розв'язувати навчальні проблеми, співпрацювати в парах, групах, у команді.

Зміст програми ґрунтується на основних принципах навчання (науковість, доступність, послідовність, випереджальний розвиток усного мовлення щодо писемного тощо) і впроваджується в навчальний процес на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного навчання. Зміст програми також обумовлює реалізацію й загальнолюдських, національних та державних цінностей і спрямований на всебічний розвиток особистості учнів.

Зміст навчання гагаузької мови та читання в початкових класах як навчального предмета обумовлюється змістовими лініями («Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища»), які пов'язані між собою та спрямовані на формування ключових і предметних компетентностей.

Змістова лінія **«Взаємодіємо усно»** спрямована на формування у молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Змістова лінія **«Читаємо»** передбачає формування в учнів навичок читання, висловлювання свого ставлення до прочитаного, застосовування набутої інформації в навчально-пізнавальних та інших комунікативних ситуаціях, у практичному досвіді.

Змістова лінія **«Взаємодіємо письмово»** спрямована на формування в молодших школярів навичок письма, умінь висловлювати в письмовій формі свої думки, почуття, оцінки, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності, розвиток навичок культури оформлення письмової роботи.

Змістова лінія **«Досліджуємо медіа»** передбачає формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, сприймати оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її, створювати прості медіапродукти за допомогою вчителя (а також самостійно).

Змістова лінія **«Досліджуємо мовні явища»** спрямована на формування початкових навичок аналізу мовних одиниць і явищ гагаузької мови з метою опанування початкових лінгвістичних знань, норм літературної вимови та правил правопису з дотриманням літературних норм.

Основний принцип організації навчання – від усного мовлення до читання та письма.

Вивчення гагаузької мови у початковій школі має за мету сформувати в учнів певну комунікативну компетентність, яка передбачає розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (навичок слухання, розуміння, говоріння, читання та письма); умінь застосовувати набуті мовні знання і мовленнєві навички у повсякденному спілкуванні.

Інтегроване навчання видів мовленнєвої діяльності має спиратися на знання, вміння та навички, набуті при вивченні української та інших мов у межах тем, запропонованих програмами початкової школи. Використання сучасних освітніх технологій, ігрових методів навчання для розвитку інтелектуальних, естетичних і творчих здібностей учнів, спирання на міжпредметні зв'язки, розвиток зацікавленості та здібностей учнів до пізнавальної і практичної діяльності, використання у навчальному процесі різних видів мистецтв має стати запорукою у досягненні високої результативності у навчанні.

Гагаузька мова як навчальний предмет є не тільки об'єктом вивчення, а й засобом пізнання гагаузької культури, навколишнього світу, засобом формування особистості учнів.

Навчання гагаузької мови організовується таким чином, щоб за своїм змістом і структурою воно відповідало компетентністному підходу до навчання, базувалося на впровадженні сучасних освітніх технологій, методиці роботи з учнями молодшого шкільного віку, щоб вирішувалися певні завдання: забезпечити мовленнєвий і загальний розвиток учнів, дати їм основи мовної освіти, певний обсяг мовознавчих знань й умінь, забезпечити практичне засвоєння орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних правил гагаузької літературної мови, сформувати вміння зв'язно висловлювати думки в усній і писемній формах, сформувати та удосконалити каліграфічні навички, оволодіти необхідним словниковим запасом, розвивати в учнів на основі програмового матеріалу логічне мислення, мовленнєві вміння знаходити схожі або відмінні ознаки предметів, явищ, вміти абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Основний принцип організації навчання – від усного мовлення до читання і письма.

Пропедевтичний початковий курс гагаузької мови формує вміння слухати, розуміти, говорити, читати та писати, збагачує мовлення; дає початкові відомості з мови, розвиває увагу й інтерес до мовлення (свого та чужого), розширює уявлення про навколишню дійсність, сприяє загальному розвитку дітей.

Результати навчальної діяльності визначаються за рівнем оволодіння учнями загально навчальними вміннями й навичками (організаційними, загальномовленнєвими, загальнопізнавальними, контрольними-оцінними).

Набуті вміння удосконалюються відповідно до програмового матеріалу та оволодіння лексичним запасом гагаузької мови.

До загальнопедагогічних завдань, реалізації яких сприяє навчання гагаузької мови та читання, належать: виховання особистості, розвиток мислення, мовлення, формування мовленнєвої культури учнів, навичок самонавчання, формування потреби у збагаченні своїх знань, толерантного ставлення до інших народів та їхніх мов.

Навчальний зміст Програми складається з таких частин: “Усний курс ” (1 клас), “Навчання грамоти і розвиток мовлення ” (2 клас, робота за «Букварем»), “Мова, читання, письмо і розвиток мовлення” (3, 4 класи).

Усний курс спрямований на розвиток артикуляційних і аудіативних умінь (слухання – розуміння), на формування комунікативних умінь (говоріння, побудова висловлювань, усне зв’язне мовлення). У процесі навчання необхідно враховувати можливий вплив артикуляційної бази гагаузьких говірок. Також постійно треба звертати увагу учнів на відмінності у фонетиці гагаузької та української мов.

Робота з мовлення передбачає участь школярів у різних видах навчально-пізнавальної діяльності (урок, позакласна робота); розвиток усного й писемного мовлення (формує комунікативні вміння, необхідні для побудови власних висловлювань у різних ситуаціях спілкування, навчає планувати власне мовлення, контролювати його правильність, виправляти помилки та усувати їх). Особлива увага приділяється виробленню навичок культури мовлення та спілкування, для чого вводяться для практичного застосування найважливіші правила мовленнєвого етикету (звертання, прощання, подяка, вибачення).

Початковий курс вивчення системи гагаузької мови опрацьовується після навчання грамоти та містить такі розділи: “Фонетика”, “Лексика”, “Будова слова”, “Морфологія”, “Текст”, “Речення”, “Правопис”.

Ознайомлення з основними мовними одиницями (звуки, слова й словосполучення, текст, речення) є основою для подальшого засвоєння учнями загальних теоретичних відомостей з гагаузької мови та використанню їх у мовленнєвій практиці.

В умовах одночасного навчання гагаузької та української мов пізнання й розширення уявлень учнів про навколишній світ відбувається за допомогою двох мов, тому вивчення навчального матеріалу з гагаузької мови базується на знаннях, вміннях, навичках, сформованих на уроках української мови. Українська мова використовується для розкриття значень окремих слів, словосполучень, речень (особливо на початковому етапі навчання). Учитель звертає увагу учнів на граматичні явища гагаузької мови, які не мають аналогів в українській мові.

Зміст Програми спрямований на формування загальнолюдських цінностей (ввічливість, доброта, людяність, милосердя, працелюбність, чесність, бережливе ставлення до природи), а також засвоєння національних цінностей, пов’язаних з

історією, звичаями, традиціями, побутом гагаузького народу. Вивчення гагаузької мови сприяє вихованню засобами гагаузької мови почуття прекрасного, розвитку потреби в естетичному вдосконаленні власного мовлення, розвиткові логічного мислення учнів. Вироблення мовленнєвої компетенції супроводжується формуванням в учнів стійкої мотивації до вивчення гагаузької мови, виховує повагу до неї, забезпечує усвідомлення функціонування гагаузької мови як мови національної меншини.

У І класі навчальний процес спрямований на ознайомлення учнів з гагаузькою мовою як засобом спілкування, пізнання світу.

Для входження в мовленнєвий простір гагаузької мови, для подальшого системного вивчення її закономірностей і особливостей є необхідним пропедевтичний усний курс.

На уроках усного курсу орфоепічні навички формуються через наслідування вчителя. Вчитель вимовляє слова таким чином, щоб учні правильно і чітко чули всі звуки. Багаторазове правильне повторення слів, словосполучень, речень, вживання нових слів у різного типу висловлюваннях при розгляді різноманітних ситуацій сприяє міцному і свідомому засвоєнню матеріалу.

У І класі протягом навчального року учні мають засвоїти до 200–250 гагаузьких слів. До активного словникового запасу учнів на кожному уроці слід вводити 5–7 нових слів.

В усному курсі учні ознайомлюються зі значеннями слів завдяки наочності, описовому поясненню значення. Вчитель повинен слідкувати, щоб учні навчилися використовувати нову лексику не тільки відповідаючи на запитання вчителя, однокласників, а й самостійно формулювали запитання з вивченими словами. Основна увага спрямовується на слухання гагаузької мови, правильну артикуляцію звуків, вимовляння слів і речень, відмінкових афіксів іменників, граматичних форм дієслів, прикметників та інших частин мови; на розуміння змісту слів, речень; на говоріння гагаузькою мовою (усне репродуктивне та продуктивне мовлення). Важливо навчити учнів використовувати в активному мовленні запас гагаузьких слів, отриманий на уроках: складати з новими словами речення, вживати засвоєну лексику в бесідах з однокласниками, дотримуватись правил мовленнєвого етикету.

Формування навичок усного зв'язного мовлення (складання речень, невеликих розповідей) повинно проводитися систематично. Вчитель має чітко вирізняти особливості граматичної будови гагаузької і української мов та в доступній формі пояснювати їх учням.

Тематика спілкування в усному курсі гагаузької мови відповідає віковим особливостям учнів, їх інтересам, враховує побутово-культурні та соціальні ситуації та передбачає: засвоєння на практиці нових слів, утворення

словосполучень, конструювання речень, різних за метою висловлювання, тощо. Учні декламують напам'ять віршовані рядки, вірші, приказки, прислів'я, загадки.

Вивчаючи нові теми, бесіду з учнями необхідно будувати таким чином, щоб лексичний і фразеологічний матеріал попередніх тем повторювався. Повторення повинно бути продуманим, осмисленим, зорієнтованим на сталість знань.

У 2 класі (курс включає розвиток мовлення й навчання грамоти) поділяється на *добукварний, букварний і післябукварний* періоди.

Добукварний період передбачає подальший розвиток усного мовлення; повторення і закріплення артикуляційних та орфоепічних умінь; розвиток навичок слухати, сприймати і розуміти гагаузьку мову. Також значна увага приділяється словниковій роботі, як-от: повторюються вже відомі учням слова, словосполучення, речення на новому ілюстративному матеріалі, що дозволяє значно розширити лексичний запас.

У *букварний період* учні знайомляться з буквами на позначення голосних звуків і буквами, що позначають приголосні звуки. Важливо звертати особливу увагу на вивчення довгих голосних та їх позначення на письмі. Також відпрацьовується прийом читання прямого складу, засвоюються алфавітні назви букв, формуються первинні навички читання нескладного рукописного тексту.

Післябукварний період передбачає розвиток і вдосконалення уміння поскладового читання, читання цілими словами. Удосконалюються навички читання речень різної структури, зв'язних текстів (описів, діалогів), систематично проводиться робота над усвідомленим читанням і відтворенням прочитаного в усному власному мовленні. Переказування відбувається за допомогою опорних слів, навідних запитань учителя. Учні будують висловлювання за сюжетом малюнків, ілюстрацій, на основі перегляду фільмів і власних спостережень шкільного та повсякденного життя; вчать напам'ять вірші, віршовані рядки, загадки, прислів'я; розвивають навички читання. Учні, у яких швидкість читання досягла 20–25 слів за хвилину, пропонується самостійне читання вголос сторінки тексту із дитячої книжки.

У 3 класі основна увага зосереджується на необхідності проведення обов'язкового повторення вивченого матеріалу. Узагальнюються набуті знання про гагаузьку мову, уміння слухати й розуміти гагаузький текст, правильно розмовляти в межах вивченої лексики; удосконалюються вміння читати, писати; закріплюються основні фонетичні поняття; вводяться нові мовленнєві, мовні, соціокультурні поняття, продовжується робота щодо формування особистості учнів засобами навчального предмета.

Завданням вивчення програмного матеріалу 3 класу є: збагачення словникового запасу учнів; розширення граматичної бази для удосконалення

усного та писемного мовлення; формування умінь зв'язно висловлювати думки; вироблення навичок дотримання мовленнєвого етикету; розвиток комунікативних здібностей для оволодіння гагаузькою мовою в усній і писемній формах.

Для формування та розвитку комунікативних умінь і навичок використовуються різноманітні форми й методи роботи: вивчення напам'ять слів, словосполучень, коротких текстів (віршів, загадок, прислів'їв, приказок), повторення вивченого, створення умовних ситуацій для імпровізації мовлення тощо.

З метою правильного формування орфоепічних та орфографічних умінь важливо навчити учнів робити звуко-буквений аналіз слів, а також слід звертати увагу на звуки гагаузької мови, які звучать так само, як в українській мові, але записуються інакше.

У 3 класі слід активно розвивати читацькі інтереси та здібності учнів, формувати навички виразного, правильного (свідомого) читання вголос і мовчки; початкові навички аудіювання невеличких творів художньої літератури або уривків з літературних текстів різноманітних жанрів, спрямованих на виховання особистості, моральних якостей дитини, її громадянської позиції. Слід також проводити роботу щодо подальшого удосконалення усного мовлення учнів, прищеплення навички осмисленого ставлення до мовних явищ, до структури мови; формування певних уявлень (за Програмою) про поняття з фонетики, графіки, лексики, граматики. Мовленнєва практика учнів потребує удосконалення шляхом формулювання ними зв'язних висловлювань при відповідях на питання, у процесі переказування прочитаного абзацу, нескладного тексту, під час роботи над малюнками, ілюстраціями до текстів різних літературних жанрів тощо.

Важливим моментом при вивченні курсу гагаузької мови є культура мовлення – уміння говорити з відповідною до мовленнєвої ситуації інтонацією, регулювати швидкість свого мовлення, дотримуватися норм етикету під час монологічного і діалогічного мовлення.

Тематика творів для читання включає різножанрові невеличкі твори або уривки з них класиків і сучасних гагаузьких авторів і дібрана таким чином, щоб відобразити життя дітей цієї вікової категорії (стосунки в суспільстві, в родині, шкільне життя, народні звичаї та традиції, природний світ, бережливе ставлення до довкілля, твори національно-, героїко-патріотичної тематики). Літературно-тематичний принцип добору творів сприяє формуванню пропедевтичних знань з літератури, ознайомленню з літературними жанрами та їх особливостями.

У 4 класі поглиблюються знання, отримані у 1–3 класах, удосконалюються орфоепічні вміння і навички, збагачується та розширюється словниковий запас,

розвиваються усі види мовленнєвої діяльності, формуються навички грамотного, правильного письма з дотриманням засвоєних орфографічних та граматичних правил. Повторення, узагальнення, поглиблення знань здійснюється протягом року (поступово).

Крім того, учні знайомляться з особливостями текстів різних типів (розповідь, опис, міркування), вчать їх аналізувати та узагальнювати.

У процесі ознайомлення з частинами мови під час слухання, читання, аналізу окремих речень, текстів особлива увага приділяється загальним та власним назвам предметів (іменникам), написанню іменників – власних назв, розрізненню числа іменників. При вивченні відмінкових закінчень іменників застосовуються практичні вправи та завдання, правильна вимова іменників і прикметників заучується у поєднанні з іншими словами в реченні, при цьому використовуються зразки правильної побудови речень.

Поняття прислівника, післяйменника, сполучника вводяться оглядово, ці частини мови використовуються у реченнях, текстах, при побудові розповідей, діалогів, при виконанні вправ і завдань.

Розвиток усного та писемного зв'язного мовлення забезпечується різними формами роботи та ілюстративними засобами (сюжетні малюнки, діафільми, кінофільми тощо).

Продовжує зосереджуватись увага на збагаченні, розширенні лексичного запасу учнів. Правильна вимова, розуміння змісту нових слів, уміння утворювати словосполучення, речення активно використовувати їх в усному мовленні створюють передумови для свідомого читання літературних творів різних жанрів, глибшого проникнення в їхній зміст.

У процесі розвитку мовлення значну роль відіграє художній текст, який аналізується комплексно. Значна увага приділяється формуванню та розвитку аудіативних умінь, культури читання, сприймання літературних творів, виробленню шанобливого ставлення до художнього слова, розвитку уяви, образного мислення, комунікативних умінь, формуванню елементів аналізу та оцінки творів, дійових осіб.

Тематика читання логічно продовжує тематику програми попереднього класу, вивчення нового матеріалу ґрунтується на вже набутих знаннях. Повернення до попередніх тем має на меті поглибити, розширити знання учнів, використати ці знання на практиці, сформуванню свідомі та міцні поняття, закріпити практичні навички. На прикладі окремих літературних творів учні набувають навичок аналізу змісту твору, отримують найпростіші відомості з теорії літератури.

Виконання програми повинно підготувати учнів до свідомого і творчого сприйняття системного курсу гагаузької мови та літератури у середніх і старших

класах шкіл з українською мовою навчання. Програма може бути використана й у загальноосвітніх навчальних закладах з іншими мовами навчання, в яких передбачене вивчення гагаузької мови як предмета, у позашкільних навчальних закладах і школах при національно-культурних Центрах.

Програма не обмежує самостійності й творчої ініціативи вчителя, бо передбачає гнучкість у відборі та розподілі навчального матеріалу, в урахуванні потреб учнів, зумовлених віковими особливостями школярів, ступенем збереження говірки та реаліями суспільного життя.

За структурою зміст інтегрованого курсу з вивчення гагаузької мови в 1-4 класах, враховуючи вікові особливості розвитку дітей, поділяється **на 2 цикли (1—2 класи та 3—4 класи)**, що відповідає положенням Державного стандарту початкової освіти і надає можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях здобувачів початкової освіти на різних етапах навчання.

Результати навчання

На кінець I циклу навчання

здобувач / здобувачка початкової освіти (учень/учениця):

- 1) взаємодіє з іншими усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- 2) сприймає, аналізує, інтерпретує інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її; висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими письмово та в режимі онлайн, дотримується норм літературної мови;
- 3) аналізує індивідуальне мовлення – своє та інших, використовує це для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.
- 4) досліджує індивідуальне мовлення – своє та інших, використовує це для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.

№ п/п	I цикл (1-2 клас)	
	Загальні результати	Обов'язкові результати навчання здобувачів початкової освіти
до пункту 1		
1.1	Сприймає усну інформацію	Сприймає усну інформацію; перепитує, виявляючи увагу; доречно реагує .
1.2	Перетворює усну інформацію	Відтворює основний зміст усного повідомлення відповідно до теми спілкування та комунікативних завдань; на основі почутого малює / добирає

		ілюстрації; передає інформацію графічно
1.3	Виокремлює інформацію	Виокремлює цікаву для себе інформацію; передає її іншим.
1.4	Аналізує та інтерпретує усну інформацію	Розпізнає ключові слова і фрази в усному повідомленні, виділяє їх голосом у власному мовленні; пояснює, чому зацікавила інформація; за допомогою вчителя виявляє очевидні ідеї у простих текстах, медіатекстах.
1.5	Оцінює усну інформацію	Висловлює думки щодо усного повідомлення, простого тексту, медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; звертається до дорослих за підтвердженням правдивості інформації.
1.6	Висловлює і захищає власні погляди	Висловлює власні погляди на предмет обговорення; намагається зробити так, щоб висловлення було зрозуміле і цікаве для інших; правильно вимовляє і наголошує загальноживані слова у своєму висловленні
1.7	Використовує словесні й несловесні засоби під час представлення своїх думок	Розпізнає емоції своїх співрозмовників, використовує відомі словесні й несловесні засоби для передавання емоцій та настрою; розпізнає образні вислови і пояснює, що вони допомагають уявити; створює прості медіапродукти за допомогою вчителя (або самостійно).
1.8	Регулює власний емоційний стан	Розповідає про власні відчуття та емоції від прослуханого / побаченого; ввічливо спілкується.
до пункту 2		
2.1	Сприймає текст	Передбачає за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; читає вголос правильно, свідомо, цілими словами, нескладні за змістом і формою тексти; виявляє розуміння фактичного змісту прочитаного.

2.2	Аналізує та інтерпретує текст	Пов'язує інформацію з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також простого медіатексту.
2.3	Збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід	Розповідає про власні почуття та емоції від прочитаного тексту; відтворює емоції літературних персонажів під час інсценізації.
2.4	Оцінює текст	Висловлює власні вподобання щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів, намагається пояснити, що подобається, а що – ні; висловлює думки з приводу простих медіатекстів.
2.5	Обирає тексти для читання	Обирає книжку для читання; пояснює власний вибір
2.6	Перетворює інформацію	На основі тексту малює /добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно.
2.7	Читає творчо	Експериментує з текстом (змінює кінцівку, місце подій, імпровізує з репліками під час театралізації тощо)
до пункту 3		
3.1	Створює письмові висловлення	Пише розбірливо рукописними буквами, поєднуючи їх між собою; створює невеликі та не складні за змістом висловлення, записує їх; правильно записує слова, які пишуться так, як вимовляються; створює прості медіапродукти з допомогою інших.
3.2	Взаємодіє онлайн	Обмінюється короткими письмовими повідомленнями
3.3	Редагує письмові тексти	Перевіряє написане, виявляє і виправляє недоліки письма самостійно чи за допомогою вчителя; обговорює створений текст і вдосконалює його за допомогою інших

до пункту 4		
4.1	Аналізує мовні явища	Спостерігає за мовними одиницями та явищами, відкриває деякі закономірності співвідношення звуків і букв, значення слів, їх граматичної форми та ролі в реченні; спостерігає за власним мовленням та мовленням інших, удосконалює власне мовлення за допомогою інших.
4.2	Використовує знання з мови у мовленнєвій творчості	Експериментує зі звуками, словами, фразами в мовних іграх; аналізує за допомогою вчителя мовлення літературних персонажів

**Очікувані результати навчання
здобувачів початкової освіти та зміст I циклу навчання**

<p>Результати навчання та пропонований зміст з гагаузької мови та читання для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти</p> <p>1 клас</p> <p>Усний курс</p> <p>Змістова лінія «Взаємодіємо усно»</p>	
<p>Очікувані результати</p> <p>Учень/учениця: розуміє значення слів, що передбачені для активного засвоєння; демонструє розуміння ключових слів у висловлюванні; розуміє і реагує на запитання, які вимагають простих відповідей; розуміє та виконує прості вказівки вчителя; слухає та розуміє в межах вивченої лексики короткі тексти, що містять 3–5 речень.</p> <p>Учень/учениця: вимовляє артикуляційно правильно слова та словосполучення;</p>	<p>Зміст навчання</p> <p>Сприйняття усної інформації Розуміння і сприйняття у мовному потоці літературної лексики в межах окреслених програмою тем. Розуміння слів і коротких текстів літературною мовою (казка, розповідь, оповідання, вірш, загадка, прислів'я). Розуміння запитань, завдань та вказівок учителя. Розмежування літературних і діалектних слів на фонетичному та лексичному рівнях.</p> <p>Говоріння (діалогічне та монологічне мовлення) Розвиток мовленнєвих навичок.</p>

репродукує та продукує різні за метою висловлювання речення з дотриманням відповідної інтонації;

відповідає на запитання вчителя;

складає короткі зв'язні висловлювання за вивченою темою;

звертається з проханням, запитанням, висловлює подяку, пробачення, згоду/незгоду;

складає діалог (2–3 репліки з боку кожного співрозмовника);

робить короткі повідомлення про певні події;

читає напам'ять 4–5 віршів;

називає предмети, явища та об'єкти;

переказує почуту розповідь або прочитане вчителем;

складає короткі описи за малюнком (3–4 речення);

стисло переказує невеличкий за обсягом прослуханий текст.

Учень/учениця:

слухає і розуміє зміст гагаузьких казок і казок інших народів світу гагаузькою мовою, загадок, прислів'їв, скоромовок (відтворює в усному мовленні назви казок, імена головних героїв, окремі висловлювання за змістом);

розповідає напам'ять невеличкі за обсягом вірші, загадки, прислів'я та скоромовки;

вживає у власному усному мовленні тематичні групи слів (назви доби, тижня, пір року, місяців, кольорів, овочів і фруктів, свійських і диких тварин, птахів, частин тіла людини, меблів, комплектів шкільного приладдя), а також слів, які відображають специфіку гагаузької культури та культури гагаузів, що проживають в Україні;

складає усні невеличкі висловлювання про гагаузькі народні звичаї, обряди, про шанобливе ставлення до народних і сімейних традицій;

слухає і розуміє зміст творів гагаузької дитячої літератури, пам'ятає їх авторів і назви;

складає невеличкі за обсягом усні висловлювання за темами програми.

Збагачення словникового запасу учнів і використання окреслених темою груп слів в усному мовленні:

– за допомогою натуральної або картинної наочності;

– через описове пояснення гагаузькою або українською мовами;

– повторювання слів та словосполучень за зразками мовлення вчителя.

Діалогічне мовлення учнів:

– складання усних (елементарних) діалогів за схемою “запитання – відповідь” (за зразком, за темою, на основі власного досвіду).

Монологічне мовлення учнів:

– укладання простих речень за зразком або самостійно (усно);

– укладання усних коротких розповідей та оповідань (за сюжетним малюнком, на основі власних спостережень);

– усний переказ невеличкого за обсягом тексту.

Аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого:

1. Усна народна творчість (казки, пісня, загадки, прислів'я, скоромовки).

2. Моя країна – Україна. Рідний край. Моє місто, село. Наша школа, клас. Шкільне приладдя.

3. Природа восени. Дні тижня. Назви пір року, місяців. Назви кольорів. Назви овочів, фруктів.

4. Моя родина.

5. Людина. Будова тіла. Гігієна.

6. Дитячі розваги. Улюблені іграшки, колекції.

7. Природа взимку. Зимові свята (день святого Миколая, Святвечір, Різдво, Новий рік). Назви свійських і диких тварин, птахів. Турбота про тварин взимку.

8. Мій дім. Квартира. Назви меблів.

9. Природа навесні. Великдень.

10. Письменники – дітям.

11. Природа влітку. Прогулянка по лісу, парку.

Змістова лінія «Досліджуємо медіа»

Очікувані результати

Учень/учениця:
сприймає прості медіапродукти (комікси, дитячі мультфільми, фільми тощо);
бере участь в обговоренні змісту медіапродуктів;
висловлює свої думки й почуття з приводу перегляду простих медіапродуктів.

Зміст навчання

Уявлення про медіа (призначення (мета) і цільова аудиторія (Хто буде це дивитися / слухати? Чому?); правдива і неправдива інформація).
Візуальні медіа (фотографія як джерело інформації (наприклад: пейзаж, портрет, сюжетна світлина), малюнок як джерело інформації. Комікси).
Аудіовізуальні медіа (мультфільми, улюблений герой, колір, звук, музика в мультфільмах, критерії добору мультфільмів для перегляду).

Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»

Очікувані результати

Учень/учениця:
визначає тему прослуханого тексту;
визначає ключові слова тексту;
складає речення, короткі тексти за опорними словами, за навідними питаннями або за малюнком.

Учень/учениця:
розрізняє речення за метою висловлювання;
дотримується регламентованого порядку слів у реченні;
узгоджує залежні слова у словосполученні за числом або особою головного слова;
правильно вживає післяйменники.

Учень/учениця:
диференціює іменні частини мови за числом в усному мовленні;
усно відтворює форми множини іменних частин мови;

Зміст навчання

Текст

Практичне засвоєння елементарних понять *про текст* та його ознаки:
– тема і ключові слова;
– основна думка тексту;
– укладання тексту.

Синтаксис

Засвоєння в усному мовленні елементарних мовних одиниць із синтаксису.

Практичне засвоєння поняття про види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні, окличні) та їх використання в усному мовленні.

Поняття про порядок слів в реченні.

Елементарні відомості (на матеріалі усного мовлення) про узгодження як вид зв'язку слів у словосполученні та реченні.

Засвоєння в усній формі засобів утворення словосполучень із вживанням післяйменників, а також регламентованого порядку слів у реченні.

Загальні відомості про вживання післяйменників.

Морфологія

Засвоєння в усному мовленні початкових знань із морфології.

Початкові знання про іменник і його морфологічні ознаки: число, відмінок.

<p>узгоджує форми дієслова з відповідними формами особових займенників; вживає післяйменники.</p> <p>Учень/учениця: правильно вимовляє слова; правильно ставить наголос; правильно інтонує; усвідомлює певну різницю між гагаузькою говіркою та літературною мовою на фонетичному рівні; вміє почути та виправити грубі фонетичні помилки, щозумовлені впливом діалекту.</p> <p>Учень/учениця: усвідомлює значення слова (за допомогою вчителя; на основі власного мовного досвіду; через використання невербальних засобів навчання тощо); вживає слова і словосполучення за темою, що визначені для збагачення активного словникового запасу; вживає загальні етикетні формули.</p>	<p>Практичне засвоєння поняття про прикметник та його морфологічні ознаки: число, відмінок.</p> <p>Практичне засвоєння поняття про числівник. Використання в усному мовленні різних видів числівників. Початкові відомості про кількісні та порядкові числівники. Лічба від 1 до 10.</p> <p>Практичне засвоєння поняття про дієслово та його розпізнавання у мовленні.</p> <p>Початкові поняття про неозначену форму дієслова. Практичне засвоєння поняття про особу та число дієслів; теперішній, майбутній та минулий час на матеріалі коротких текстів, висловлювань та власних прикладів учнів.</p> <p>Розпізнавання в тексті особових займенників. Розрізнення та розпізнавання у мовному потоці займенників за особою, числом.</p> <p>Початкові знання про післяйменник.</p> <p>Фонетика</p> <p>Загальні уявлення про звуки мовлення (голосні та приголосні).</p> <p>Вимова голосних звуків залежно від наголосу.</p> <p>Наголос, його відповідність літературній нормі.</p> <p>Інтонаційні особливості різних за метою висловлювання типів речень.</p> <p>Лексика</p> <p>Значення слова.</p> <p>Мовленнєвий етикет.</p> <p>Тематичні групи слів.</p>
---	---

2 клас

Навчання грамоти та розвиток мовлення

Змістова лінія «Взаємодіємо усно»

Очікувані результати

Зміст навчання

<p>Учень/учениця: слушає і розуміє мовлення вчителя (прохання, коментарі, запитання, завдання тощо); сприймає та використовує у власному усному мовленні слова, речення і короткі тексти (до 6 речень) за визначеними програмою темами; розуміє оголошення, діалоги, вірші, пісні, загадки та скоромовки; виконує вказівки вчителя; розпізнає літературні та діалектні мовні явища (на фонетичному і лексичному рівнях); реагує на запитання, що потребують відповіді “так/ні” чи інших простих відповідей.</p>	<p>Сприйняття усної інформації Розвиток навичок аудіювання. Розвиток уміння розпізнавати, розуміти та розрізняти загальнозвичайні слова. Аудіювання слів, словосполучень, речень для подальшої активізації засвоєння та вживання нових слів і виразів. Розвиток навичок усвідомлення учнями різниці між літературною мовою і гагаузькою говіркою (на лексичному та фонетичному рівнях).</p>
--	--

<p>Учень/учениця: робить короткі повідомлення; представляє себе, своїх друзів, батьків тощо; просить пробачення або дозволу; просить повторити, роз’яснити або перекласти незрозуміле; складає розповідь за малюнком; ставить запитання різних типів; реагує на репліки вчителя й однокласників; веде діалог; висловлює подяку, згоду/незгоду, співчуття, радість, просить пробачення, про допомогу тощо.</p>	<p>Говоріння (монологічне та діалогічне мовлення) Монологічне мовлення. Розвиток навичок монологічного мовлення. Формування вміння передавати стисло зміст прослуханого або прочитаного. Укладання усних зв’язних монологічних висловлювань (4–6 речень). Декламування віршів напам’ять (5–8). Діалогічне мовлення. Розвиток навичок діалогічного мовлення. Розуміння змісту невеличких усних діалогів. Підтримування бесіди в рамках діалогу за темою з використанням початкових умінь, набутих за змістом опрацьованого матеріалу. Діалог – розпитування (обсяг – не менше 2–3 реплік з боку кожного співрозмовника).</p>
---	--

Змістова лінія «Читаємо»	
<p style="text-align: center;">Очікувані результати</p> <p>Учень/учениця: розпізнає та називає букви гагаузького алфавіту та основні буквосполучення; читає за складами, визначаючи інтонаційно наголошений склад; читає слова, словосполучення, речення та короткі тексти;</p>	<p style="text-align: center;">Зміст навчання</p> <p style="text-align: center;">Читання</p> <p>Поняття про алфавіт. Знайомство з гагаузьким алфавітом. Порівняння наявності, кількості, порядок розташування букв гагаузького і українського (російського) алфавітів. Звуки і букви.</p>

читає вголос (виразно, з дотриманням орфоепічних норм);
читає мовчки;
переказує зміст прочитаного мовчки самостійно або за навідними питаннями;
знаходить у тексті речення для відповіді на запитання.

Учень/учениця:

відтворює у власному усному мовленні набуті знання з гагаузької усної народної творчості (стихло переказує зміст казок, розповідає напам'ять невеличкі вірші, загадки, лічилки, прислів'я, скоромовки);

розповідає про державні символи України;

вживає у власному усному мовленні нові тематичні групи слів (назви дерев, рис характеру людини, їжі, посуду, одягу, взуття), а також слів, які відображають специфіку матеріальної гагаузької культури та культури гагаузів, що проживають в Україні;

відтворює в усному мовленні набуту інформацію про гагаузькі народні звичаї, обряди; дотримується правил шанобливого ставлення до гагаузьких народних традицій;

стихло переказує зміст прослуханих (або прочитаних) творів гагаузької дитячої літератури, знає їх авторів;

відтворює у власних стислих висловлюваннях елементарні країнознавчі знання;

вміє розповісти про пам'ятники та пам'ятні місця м. Києва – столиці України;

використовує набуту інформацію у власному мовленні.

Читання слів, словосполучень, речень і коротких текстів (250–300 друкованих знаків).

Розуміння прочитаного (за допомогою малюнків, мовного матеріалу, засвоєного в усному курсі, та гагаузької говірки).

Формування навичок читання вголос та мовчки.

Формування елементарних навичок аналізу змісту тексту (за допомогою навідних запитань).

Аналіз та інтерпретація змісту тексту:

1. Усна народна творчість (казки, пісня, загадки, лічилки, прислів'я, скоромовки).

2. Україна – європейська країна. Рідний край. Державні символи України (прапор, герб, гімн). Наша школа.

3. Осінь. Природа восени. Назви дерев.

4. Моя родина.

5. Дитячі розваги. Мій приятель. Назви рис характеру людини.

6. Зима. Природа взимку. Зимові свята і традиції.

7. Мій дім. Ранок школяра. Назви їжі, посуду. Назви одягу, взуття.

8. Весна. Весняні свята і традиції.

9. Гагаузькі письменники – дітям.

10. Подорож до Києва.

11. Літо. Канікули.

Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»

Очікувані результати

Учень/учениця:

розпізнає зображення друкованого та рукописного варіантів букви;

Зміст навчання

Письмо

Поняття про друковані й рукописні букви.

пише та списує слова, словосполучення, речення;
 пише на слух склади, слова;
 пише під диктовку словосполучення, речення і короткі тексти;
 списує слова і речення з писаного та друкованого зразків;
 пише з дотриманням правил правопису (в межах вивченого матеріалу);
 перевіряє написане поскладовим напівголосним промовлянням.

Розвиток навичок написання гагаузьких букв.
 Розвиток навичок зв'язного і ритмічного написання малих і великих букв, слів, речень.
 Написання диктантів (35–40 слів).

Змістова лінія «Досліджуємо медіа»

Очікувані результати

Учень/учениця:
 сприймає прості медіапродукти (комікси, дитячі мультфільми, фільми тощо);
 бере участь в обговоренні змісту медіапродуктів;
 висловлює свої думки й почуття з приводу перегляду простих медіапродуктів.

Зміст навчання

Уявлення про медіа (призначення (мета) і цільова аудиторія (Хто буде це дивитися/слухати? Чому?); правдива і неправдива інформація).
 Візуальні медіа (фотографія як джерело інформації (наприклад: пейзаж, портрет, сюжетна світлина), малюнок як джерело інформації. Комікси).
 Аудіовізуальні медіа (мультфільми, улюблений герой, колір, звук, музика в мультфільмах, критерії добору мультфільмів для перегляду).

Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»

Очікувані результати

Учень/учениця:
 складає словосполучення за зразком;
 визначає межі речень у тексті;
 ділить речення на словосполучення;
 складає речення або текст за опорними словами.

Учень/учениця:
 розуміє пунктуацію різних типів речень;
 складає словосполучення та розрізняє їх за формами;

Зміст навчання

Текст

Повторення початкових відомостей протекст.
 Укладання тексту і речень за опорними словами. Межі речень у тексті.
 Словосполучення і речення. Укладання словосполучень за зразками.
 Повторення поняття про тему, головну думку тексту.
 Головна думка тексту.
 Ключові слова у тексті.

Синтаксис

Поняття про словосполучення.
 Речення. Моделювання структури речення та укладання речень за моделями.

знає ознаки тексту та його структуру за типами на рівні елементарних уявлень (розповідь, опис, розсуд)

складає словосполучення і речення за вказаними моделями і самостійно;

моделює структуру речення;

правильно вживає на письмі вивчені знаки пунктуації (крапка, кома, знаки питання та оклику).

Учень/учениця:

розрізняє форми однини та множини іменників, прикметників, дієслів, займенників;

лічить до 30;

правильно відмінює іменники та дієслова;

вживає частки для утворення форм дієслова.

Учень/учениця:

знає гагаузький алфавіт напам'ять;

розподіляє слова за алфавітом;

розрізняє на слух голосні та приголосні звуки;

виконує звуковий та звуко-буквений аналіз слів;

моделює звуко-складову структуру слів та визначає наголошений склад у слові;

вміє правильно інтонувати.

Учень/учениця:

розрізняє значення слова залежно від зміни букви;

розрізняє спільнокореневі слова, багатозначні слова і словосполучення;

розрізняє слова, протилежні за значенням, слова-омоніми.

користується двомовними словниками.

Учень/учениця:

визначає корінь слова;

поділяє слова на склади;

вміє правильно переносити слова;

вміє знаходити у тексті споріднені слова.

Повторення поняття про типи речень за метою висловлювання, знаки пунктуації при їх написанні. Основи пунктуації.

Поширення поняття про текст. Розпізнавання в тексті речень за метою висловлювання; словосполучень у реченні.

Морфологія

Розширення поняття про іменник. Число та відмінки іменників. Власні та загальні назви.

Практичне засвоєння поняття про прикметник. Число прикметників.

Поняття про дієслово. Відмінювання дієслів.

Практичне засвоєння поняття про займенник. Особові займенники. Присвійні займенники.

Загальне поняття про числівник.

Практичне засвоєння поняття про частку.

Фонетика

Гагаузька абетка.

Звуки і букви.

Звуковий склад слова. Голосні та приголосні звуки (вимова та правопис).

Наголос (знак наголосу).

Уявлення про звукові зміни (чергування голосних).

Лексика

Зміна значення слова залежно від зміни букви.

Поняття про спільнокореневі слова.

Поняття про однозначні і багатозначні слова і словосполучення.

Поняття про слова, які протилежні за значенням.

Поняття про слова-омоніми.

Будова слова

Загальне уявлення про будову слова: корінь, афікс, закінчення.

Поділ слова на склади.

Правила перенесення слів з рядка в рядок.

Вживання афіксів для утворення слів-прикметників (без введення терміну).

	Вживання афіксів.
--	-------------------